

1956 értelmezései

Ez a szöveg részlete annak az előadásnak, amely 2016. október 17-én az uzsgorodi egyetemen szervezett konferencián hangzik el.

1989-90 óta Magyarországon nem az a kérdés, hogy '56 forradalom volt-e avagy sem. Az alternatíva az elmúlt negyed században sokkal inkább az, hogy milyen jellegű volt ez a forradalom, illetve hogy a forradalmi minőség mellett mi minden más jellemezte 1956-ot.

A forradalom jellegének tekintetében jószerivel mindig is két '56-os hagyomány létezett.¹

A kettős hagyomány egyik ága arról szólt, hogy 1956 alapvetően egy szocialista indíttatású forradalom volt, lényegében nem akart mást, mintsem hogy a szocializmus több szabadsággal, a nemzeti sajátosságoknak megfelelő s ne szovjet mintára működjön tovább. Akik ezt gondolták, azok számára érvül szolgált, hogy a sztálinizmusból kiábrándult kommunistákból kerültek ki 1956 két hetének politikai irányítói, így a miniszterelnök, Nagy Imre is.

Ugyancsak fontos érv volt az, hogy a forradalom szellemi előkészítése a reformkommunista értelmiségiek szerveződéséhez, illetve fórumaihoz kötődött, így a Petőfi körhöz, illetve az Irodalmi Újsághoz, a Szabad Nép (a kommunista párt fő orgánuma) újságírói egy részéhez.

Akik ebben az értelmezésben gondolkodtak, azok számára döntő érv volt a sorrendre megalakult munkástanácsok léte is, amelyek a közösségi tulajdon közvetlen munkásellenőrzését kívánták megvalósítani. Ráadásul a munkástanácsok jóval túléltek 1956. november 4-ét, hiszen felszámolásukra valójában csak 1957 tavaszán került sor.

S végül az sem elhanyagolható tényező, hogy ennek a reformkommunista értelmiségnek egy része emigrációba ment, és meg tudta teremteni, illetve képes volt fenntartani 1956 szocialista karakterű forradalmi értelmezését.

De létrejött egy másik hagyomány is.

---

¹ Litván György: Politikai beszéd 1956-ról – 1989 után.
http://www.rev.hu/rev2/images/content/tanulmanyok/1956/litvan_2002.pdf

Eszerint 1956 egy mélyen antikommunista indíttatású, nemzeti függetlenségi és demokráciát kívánó forradalom volt. Azok a felkelők, akik önmagukat szabadságharcosnak és forradalmárnak gondolták elkötelezettek voltak a kommunista rendszer erőszakszervezetének felszámolásában, a kommunista párt hatalmának megtörésében és a fegyveres ellenállásban a bevonuló szovjet csapatokkal szemben. Nekik kevésbé voltak értelmiségiek, viszont annál inkább volt köznapilag értelmezett társadalmi támogatottságuk, hiszen az utcai harcokat nem lehetett volna megvívni úgy, hogy a lakosság ne segítette volna őket. Az ő igazságukhoz az is hozzátartozik, hogy általános kívánság volt a szovjet csapatok kivonása, az ország semlegességének deklarálása – az adott világpolitikai körülmények között ez a függetlenséget jelentette – és az előző vezetés elkergetése.²

Képletesen szólva ez a kettős hagyomány úgy jelent meg, hogy míg egyfelől a baloldali világképnek inkább Nagy Imre volt a hőse, addig mindazoknak, akik az antikommunista hagyományt képviselték a „pesti srácok” lettek a példaadók.

Akkor, amikor Magyarországon megszűnt a kommunista rendszer, s így az ellenforradalom terminológia uralma, s 1956 forradalom és szabadságharc lett, azonnal megjelent ez a kettős hagyomány is. S miután a rendszerváltással létrejött új Magyarország önnön tradíciójának tekintette 1956-ot, ebből a két hagyományból szinte azonnal életerős politikai hagyomány is lett. A forradalom jellegének megkettőződése megjelent nyilvános megemlékezéseken, pártpolitikai identitásban, aktuálpolitikai töltettel bíró beszédekben.³

Jól mutatta ezt a kettősséget 1956 50., illetve 60. évfordulójának állami megemlékezés-sorozata. 2006-ban szociál-liberális koalíció volt Magyarországon, tehát a megemlékezések előterébe inkább Nagy Imre és az egykori reformkommunisták kerültek. A 60. évforduló vizuális vetületei inkább arról szólnak, hogy '56 hősei azok, akik fegyverrel szálltak szembe a kommunista rezsimmel, és az őt támogató szovjet csapatokkal.

Úgy tűnik, hogy 1956 forradalmi értelmezésének kettőssége még sokáig velünk lesz.

A kettős hagyomány jelenlétén túl igen fontos az is, hogy a forradalom és szabadságharc minősítésén túl mi mást társítanak még 1956-hoz.

Az magától értetődő és nem gyengíti az előző két minősítést, hogy a nemzeti függetlenség, a politikai pluralizmus értékei jelentős hangsúlyt kapnak. Az egyetlen olyan minősítés, amely némileg keresztbe metszi a forradalom és szabadságharc pozitívnak tekintett

---

² Miután 1956 eseménysora nagyjából csak két hétig tartott, ezért nem lehet megmondani, mi lett volna, ha a folyamat eljut az általános választásokig. Nem tudjuk, milyen eredmények születtek volna; nem tudjuk, hogy a magyar nép szabad alkotmányos akaratnyilvánítása fenntartotta volna-e a szocialisztikus tulajdonviszonyokat, illetve a kommunista párt vezető szerepét. Ez utóbbi esetében inkább a nem, mint az igen valószínűsíthető.

³ Szegő Iván Miklós: Memento 1990: kik és hogyan emlékeztek 1956-ra? Lásd: http://hvg.hu/tudomany/20101022_1990_1956_memento_forradalom

értékeit, az a polgárháború kifejezés használata.⁴ Kétségtelenül igaz, hogy 1956-ban nemcsak szovjetek gyilkoltak magyarokat és fordítva, hanem magyarok is öltek magyarokat. A kisebb leszámolásoktól eltekintve különös hangsúlyt kap az 1956. október 25-i Kossuth téri vérengzés, az október 30-i Köztársaság téri párház ostrom, illetve az október 26-i mosonmagyaróvári sortűz.

A polgárháborús jelleg nem vitathatóan jelen volt '56 eseménytörténetében. Persze lehet azt mondani, hogy a hatalmi struktúra megváltoztatásának szándékához sok esetben társulhat a vérontás, és ez vélhetően igaz állítás.⁵ De 1956 emlékezete tekintetében már egyáltalán nem mindegy, hogy markánsan létezett-e ez a polgárháborús vetület, hiszen ez minden hivatalos törekvés ellenére megnehezíti, hogy '56 oly módon épüljön be a magyar tradíciók sorába, mint 1848-49.⁶

***

1956-ot a demokratikus Magyarország nemzeti ünneppé emelte. Az 1989-ben létrejött harmadik köztársaság úgy tekintett 1956-ra mint önnön létének egyik forrására. A 2011-től Magyarországgá változott Magyar Köztársaság is úgy véli, hogy a jelen magyar szabadság egyik forrása 1956.

Úgy tűnik, hogy ebben társadalmi és politikai egyetértés van.

Abban viszont nincs egyetértés, hogy 1956 a szocializmus javított változatáról avagy alapvetően a kommunista rendszer elutasításáról szólt-e?

Tágabban értelmezett jelenünk politikai különbségei írják a múltat.

---

⁴ A fogalomhasználat feltűnik: Schmidt Mária: Forradalom, szabadságharc, polgárháború. In: Magyar Szemle, Új folyam, XXV. évf. 7-8.

http://www.magyarzemle.hu/cikk/19980901_forradalom_szabadsagharc_polgarhaboru Az írás egyébként Kahler Frigyes-M. Kiss Sándor: Kinek a forradalma? Erőszakszervezetek 1956-ban, A fordulat napja, Ismét sortűzek, A nagy per. címmel megjelent (Püski-Kortárs, Budapest, 1997) könyvről szól. A könyvben is megjelenik a „kettős hagyomány” problematikája.

⁵ Lásd erről: Kende Péter: Eltékozolt forradalom? ÚMK, Budapest, 2006. Kende „antitotalitárius forradalom” elgondolását vitatja: Gyáni Gábor: Forradalom, felkelés, polgárháború. '56 fogalmi dilemmáiról. Lásd: http://w3.osaarchivum.org/updates/2006/blitz/gyani_gabor.pdf

⁶ 1848-49-nek is megvolt a maga polgárháborús vetülete, de ebben az esetben nem magyarok öltek magyarokat, hanem magyarok és nemzetiségiek között jött létre véres konfliktus.